

La formació lingüística d'adults, avui

Glòria Bordons
de Porrata-Doria¹
Universitat de
Barcelona

La formació lingüística d'adults ha experimentat uns grans canvis en els darrers deu anys. Des d'haver de cobrir unes mancances d'alfabetització en llengua catalana de la població adulta, s'ha passat a una oferta molt diversificada, més complementària que no pas inicial. En aquest article, repasarem què s'entén actualment per formació lingüística d'adults, els àmbits on podem trobar-la, la tipologia de cursos que hi ha i la diversitat de programes, materials i enfocaments que avui dia presenta.

Paraules clau: *formació lingüística, ensenyament per a l'ús, comunicació, persones adultes, autoformació, educació a distància.*

Adult linguistic training today

The linguistic training of adults has experienced great change in the last few years. Having overcome some shortages in reading and writing in Catalan in the adult population, we have moved on to a widely diverse offer which is more complementary than initial. In this article we review what is presently understood by adult linguistic training, the areas where we can try this, the typology of courses that we can follow and the diversity of programmes, materials and focusses that are present today.

Keywords: *linguistic training, teaching for the use, communication, adults, self training, home orientated study courses.*

Què entenem per formació lingüística d'adults

Ensenyar català als adults és una tasca ben diferent de la que es feia a final de la dècada de 1970 i començament de la de 1980. La necessitat d'aprendre català ha evolucionat des de la simple alfabetització en la pròpia llengua per part de capes de la població a les quals els havia estat vedada fins a finalitats d'aprenentatge cada cop més específiques, més autònomes i més adequades a contextos socials canviants.

Les lleis de Política Lingüística de 1983 i 1998 volien donar un impuls al procés de recuperació i de presència del català en tots els segments de la vida social i així es proposaven avançar en el coneixement complet i l'ús normal de la llengua en els diferents sectors d'actuació. El fet de partir de les recomanacions del Consell d'Europa determinà que l'enfocament prioritari de l'ensenyament fos el comunicatiu, a fi d'aconseguir una millora en el seu ús.

En els anys transcorreguts des de l'aplicació de la primera llei, els motius pels quals la gent adulta accedeix a cursos de català s'han anat diversificant i cada vegada responen més a unes necessitats concretes: per incrementar el nivell lingüístic al seu lloc de treball, per millorar la capacitat de portar oralment una reunió, per aprendre un vocabulari

específic, per atendre oralment un client, per aprofundir una lectura pel simple plaer de fer-ho, etc. D'altra banda, la introducció de les noves tecnologies en l'àmbit de l'ensenyament dels adults ha permès que hi hagi un ensenyament més variat, la qual cosa el fa més proper i adaptat a la manca de temps lliure i a les necessitats dels alumnes.

Per tot això, la formació lingüística d'adults podríem dir que presenta dues grans branques: una *formació bàsica* (aquella que va destinada a suplir unes mancances en la població resident a Catalunya des de sempre o des de fa una gran quantitat d'anys) i una *formació específica* (que ha sorgit de les noves necessitats lingüístiques de la població adulta en el món laboral, acadèmic, professional, etc.). Ara bé, un dels aspectes que ha adquirit una gran força en els darrers anys ha estat la realització de cursos destinats a la nova immigració, on es fa èmfasi en la llengua instrumental i en els processos d'acollida d'aquest col·lectiu. Les característiques d'aquest grup de persones, molt llunyanes dels col·lectius que tradicionalment accedien a la formació bàsica, han fet que aquest tipus de formació es plantegés una sèrie de nous reptes i experimentés un tomb notable.

Davant d'aquests canvis, el docent ha hagut de procurar-se una formació específica que la carrera de Filologia no li proporcionava. Ha hagut d'adquirir coneixements específics de llengua, cultura, pedagogia o noves tecnologies. S'ha hagut de relacionar d'una manera diferent amb l'alumnat i el centre de treball, i sobretot s'ha adonat de la importància que té l'actitud personal i professional en la normalització lingüística i cultural del país.

Àmbits de la formació lingüística d'adults

Tot i que l'impuls de la formació lingüística d'adults s'ha generat d'una manera uniforme en tots els territoris catalans, ens centrarem aquí en l'Administració territorial del Principat. Ara bé, no volem deixar d'esmentar l'aportació fonamental d'institucions com ara l'Obra Cultural Balear o l'Acció Cultural del País Valencià, entre d'altres, en la tasca de normalització lingüística en aquests territoris, així com la de l'Institut Joan Lluís Vives, en la de coordinació de la formació lingüística de les diverses universitats dels Països Catalans.

Atesa la necessitat d'impulsar el reforç i la presència del català en tots els segments de la vida social, els sectors d'actuació en què s'ha manifestat la formació lingüística d'adults són ben diversos. Entre els principals, hi trobem:

- *L'Administració pública* (autonòmica, local, de justícia...), que ha de garantir la capacitat lingüística del seu personal per usar tant la llengua oral com l'escripta i ha d'oferir cursos per perfeccionar

el coneixement del català entre els seus treballadors.

- *El sector socioeconòmic* (empreses, sindicats, comerç...), que ha de garantir l'ús de la llengua catalana en totes les activitats lingüístiques pròpies de cada àmbit. La complexitat del sector és molt àmplia i l'especificitat de la llengua demana un tractament especial, tant en l'elaboració de documents com en la formació lingüística del personal.
- *El món universitari*, que ha de garantir i fomentar l'ús de la llengua catalana en tots els àmbits de les activitats docents, no docents i de recerca. Per tant, ha d'oferir cursos i altres mitjans perquè l'alumnat, el professorat i el personal no docent perfeccioni el seu coneixement del català.
- *Els mitjans de comunicació*, on s'amplia l'exigència del català, tant en els mitjans de comunicació com en les anomenades «indústries» culturals.
- *L'ensenyament*, lloc on s'ha de garantir que l'alumnat utilitzi normalment i correctament la llengua catalana i que tingui els coneixements orals i escrits de català propis de cada etapa.
- *La projecció exterior*, ja que s'ha de donar suport a la difusió i a l'aprenentatge de la llengua i la cultura catalanes, tant en el món acadèmic i de recerca de fora de l'àmbit lingüístic com en les comunitats catalanes de l'exterior.
- *L'esfera privada*, que bàsicament recull unes noves demandes de la població, sorgides d'uniques necessitats que no només busquen una formació lingüística per a necessitats específiques, sinó també una formació més per a l'oci, el plaer o el lleure.

D'altra banda, i entrant ja en els diferents tipus de cursos que s'ofereixen, intentarem aclarir una mica el panorama de la tipologia actual, sense pretendre ser ni de bon tros exhaustius:

1. L'àmbit de la *formació d'adults*, que depèn de *Benestar i Família* i que properament passarà a Ensenyament, disposa d'una normativa que regula l'ordenació curricular mitjançant un decret². La seva finalitat és garantir per a tothom les mateixes oportunitats de formació, tot respectant la diversitat, i proporcionar aquelles habilitats i aquells coneixements que constitueixen les competències bàsiques que permetin a les persones adultes desenvolupar-se de manera autònoma i poder escollir entre les diferents possibilitats que ofereix la societat actual. La formació bàsica de les persones adultes, entesa com un procés formatiu, s'estructura en dos cicles: cicle de formació instrumental i cicle d'educació secundària. A més, s'hi ofereixen

cursos de formació en llengua oral i llengua escrita, es disposa de materials propis i s'hi preparen tallers de temàtica diversa per complementar la formació. També s'hi analitzen i s'hi realitzen propostes per a l'adequació de la demanda formativa dels ensenyaments presencials i a distància a les necessitats dels adults i es planifiquen propostes de programes de formació destinats als formadors.

2. La *formació d'adults* des de la perspectiva de la normalització de l'ús del català, que promou la *Secretaria de Política Lingüística*, impulsa l'ensenyament del català entre la població adulta i prepara programes per als diferents nivells d'aprenentatge d'aquesta llengua (estan en fase de revisió). Aquests programes han orientat gairebé tots els cursos de llengua catalana desenvolupats en els últims anys. Elaborats a partir d'un enfocament comunicatiu de la llengua, s'han estructurat de manera que permetin organitzar i adaptar els continguts a diferents tipologies de cursos segons les necessitats pròpies de cada organització i dels seus destinataris. Segueixen els nivells establerts en el «Marc europeu comú de referència per a les llengües: aprendre, ensenyar, avaluar» i estan relacionats amb els certificats de llengua de la Secretaria de Política Lingüística: bàsic, elemental, intermedi, suficiència i superior. També s'ha elaborat el programa de nivell inicial, tot i que no correspon a cap certificat, recollint la proposta del marc europeu de referència. Cada nivell, llevat de l'inicial, està distribuït en tres graus de dificultat. A cada grau es descriuen els objectius generals i específics i també els continguts. Aquesta estructura facilita la programació posterior en cursos de temporalitats i continguts diversos. Per aquest motiu, aquests programes han servit de base per a l'elaboració de programes d'institucions i centres diversos (Consorti per a la Normalització Lingüística, Serveis Lingüístics Universitaris, etc.), per a la preparació de programes personals i també s'hi han basat algunes editorials per fer els seus materials d'aprenentatge de llengua per als cursos de català per a adults (L'Àlber, Pòrtic, Castellnou...). Actualment, es poden consultar i imprimir els nivells inicial, bàsic i elemental a la web de llengua catalana de la Generalitat de Catalunya (<http://cultura.gencat.es/llengcat/aprencaat/programes.htm>).
3. El *Consorti per a la Normalització Lingüística* és un ens públic amb personalitat jurídica pròpia, creat l'any 1989 per la Generalitat de Catalunya i dinou ajuntaments per fomentar el co-neixement i l'ús de la llengua catalana. Actualment està format

per la Generalitat de Catalunya, vuitanta-un ajuntaments, trenta-set consells comarcals i les diputacions de Girona, Lleida i Tarragona. La voluntat comuna de tots els membres del Consorci és la d'impulsar coordinadament el procés de recuperació del català en tots els àmbits, especialment en el si de les empreses, organitzacions i entitats dels diversos sectors en què s'organitza l'activitat socioeconòmica i cultural del país. Presta els seus serveis de forma descentralitzada a través d'una xarxa territorial formada per vint-i-dos centres de normalització lingüística. Com s'ha dit abans, els membres del Consorci disposen de programacions adaptades a les seves necessitats i basades en els programes elaborats per la Secretaria de Política Lingüística, que es corresponen als nivells bàsic, elemental, intermedi i suficiència. A més d'utilitzar els llibres publicats per editorials, els professors dels diferents centres elaboren dossiers de materials propis adequats per als alumnes.

4. Les *Escoles Oficials d'Idiomes del Departament d'Ensenyament* són centres públics d'ensenyaments d'idiomes moderns a adults, dins l'àmbit no universitari. La durada i l'estructura dels estudis de català és la mateixa que la de les altres llengües: dos cicles, elemental de tres cursos i superior de dos cursos, de 130 hores cadascun. La finalitat és la capacitació de l'alumnat en l'ús efectiu de l'idioma com a vehicle de comunicació general. L'assoliment d'aquesta finalitat comporta: adquirir les habilitats bàsiques receptives i productives, tant del llenguatge oral com de l'escrit; desenvolupar estratègies comunicatives en diferents àrees de comunicació; desenvolupar estratègies per a l'aprenentatge autònom i continu de llengües que puguin facilitar l'ús de l'idioma en l'exercici d'activitats professionals i en altres àmbits de la cultura o d'interès personal, i desenvolupar actituds positives envers la diversitat lingüística i el pluralisme cultural del món actual³.
5. *L'Escola d'Administració Pública de Catalunya* ofereix formació al personal de les diferents administracions, especialment als treballadors de la Generalitat de Catalunya. Disposa d'unes programacions pròpies que es treballen en els seus cursos (<http://www.eapc.es/formacio/index.html>). Aquests s'adrecen al personal que presta els seus serveis a les administracions públiques de Catalunya. Es convoquen mitjançant una resolució, tenen una durada de deu a vuitanta hores segons el tipus de curs i es fan de gener a juny de cada any. El certificat que s'expedeix, si se supera la prova final, és equivalent al certifi-

- cat del nivell corresponent de la Secretaria de Política Lingüística.
6. *El Departament de Treball* s'encarrega de la formació ocupacional i, dins dels mòduls de formació ocupacional per a les diferents professions, s'hi destinen algunes hores a l'ensenyament del català. Per a cada mòdul i a fi d'orientar el professor (de deu a vint hores aproximadament), s'han publicat els *Mòduls de català ocupacional*, que consten de teoria per al formador i l'alumne i d'exercicis.
 7. *Els Serveis Lingüístics Universitaris* ofereixen cursos per a professors, alumnes i personal no docent, dintre d'una gran varietat de propostes. En el cas dels alumnes, generalment els cursos compten com a crèdits de lliure elecció. En els darrers anys, les propostes s'han anat fent cada vegada més específiques. Per exemple, el programa *Argumenta*, desenvolupat per la Universitat Autònoma de Barcelona, amb l'objectiu concret d'ensenyar a argumentar dins de l'àmbit acadèmic; o el desenvolupament de les tutories lingüístiques entre iguals, que ajuden els alumnes estrangers a incorporar i aprendre la llengua, gràcies a l'ajut de voluntariat lingüístic. Dos àmbits molt desenvolupats en els darrers anys són, d'una banda, els cursos i els programes d'acollida per als alumnes estrangers que arriben a través del programa Erasmus i, de l'altra, els cursos de llenguatges d'especialitat, adreçats a col·lectius específics de carreres concretes. Pel que fa a les programacions més generals, es basen habitualment en els programes de la Secretaria de Política Lingüística.
 8. Pel que fa a *l'esfera privada*, hi ha algunes institucions que, tradicionalment i des de fa molts anys, organitzen cursos de català (Òmnium Cultural, Rosa Sensat, casals de tot tipus, etc.). D'altres escoles privades d'idiomes o centres d'ensenyament també inclouen la llengua catalana dins de la seva oferta. En general, organitzen cursos de llengua dels diferents nivells, però també, i cada vegada més, ofereixen cursos d'aquells que en diríem més «de plaer»: clubs de lectura, tallers d'escriptura, etc. (com ara l'Escola d'Espectura i Humanitats de l'Ateneu Barcelonès). En tots els casos està determinat el nombre d'hores i n'hi ha programes més o menys detallats.
 9. També els *col·legis professionals* i els *serveis lingüístics sectorials* (sindicats, empreses, associacions professionals, etc.) ofereixen cursos adreçats a uns col·lectius amb unes necessitats molt específiques.

Tipus de cursos

L'àmplia oferta de cursos varia especialment en funció del col·lectiu a qui s'adreça i de l'espai on es realitzi. És evident que la finalitat més important és aconseguir en els alumnes un domini receptiu i productiu suficient de la llengua per expressar-se adequadament i correctament en les situacions comunicatives orals i escrites, tant en àmbits familiars com socials i laborals. Però la multiplicitat de situacions fa que els cursos es puguin orientar en un grau més o menys elevat d'especificitat. Sense ànim de ser exhaustius, a continuació n'exposem els principals:

- a) En primer lloc, *els cursos generals de llengua*, on se situen els diferents nivells, des de l'inicial fins al superior, amb programes que comprenen totes les habilitats lingüístiques, així com la gramàtica o altres aspectes.
- b) En segon lloc, els cursos de *llenguatges d'especialitat* (jurídics, mèdics, acadèmics, científics, administratius, etc.), en què es focalitza l'atenció no només en un vocabulari o en unes fórmules pròpies d'un àmbit professional determinat, sinó que també s'aprofundeix la redacció de documents específics (informes, cartes, etc.).
- c) En tercer lloc, una àmplia gamma de cursos que treballen la *llengua amb finalitats específiques*, ja sigui perquè es treballa una habilitat lingüística concreta o perquè es focalitza el contingut en algun aspecte determinat de llengua. En aquest grup se situarien, doncs, per exemple, els cursos de *tècniques de redacció*, amb la finalitat de fer possible una redacció més bona de tot tipus de documents; o *els cursos orals específics*: correcció fonètica, fluïdesa, grups de conversa, etc. (dins de la tipologia de cursos orals més habituals), conducció de reunions, llengua oral per a locutors, presentació de comunicacions, etc. (dins dels més específics).
- d) Un quart grup està constituït pels cursos que podríem anomenar *complementaris*, més centrats en la cultura o la literatura, com ara els *tallers d'escriptura creativa* (de desenvolupament de la creació escrita en general) o els *tallers literaris* (centrats en determinats gèneres literaris), els clubs de lectura o les tertúlies literàries, amb l'objectiu cultural d'aprofundir determinades lectures i d'intercanviar opinions, o els cursos culturals de tot tipus, amb el rerefons del desenvolupament lingüístic paral·lel a un coneixement cultural associat a aquesta llengua.

D'altra banda, podem classificar els cursos segons l'espai on es realitzen:

- a) Els *cursos presencials*, que constitueixen la majoria de l'oferta i els imparteixen uns professors en una aula.

- b) *L'autoformació*, a través dels espais d'autoaprenentatge presents en centres concrets, com ara les escoles oficials d'idiomes, les universitats, els centres d'adults, etc. Aquesta modalitat de cursos es pot utilitzar com a complement de cursos presencials o bé com a alternativa autònoma de formació. En els darrers anys, han tingut un fort desplegament i, a part del treball guiat de l'alumne a partir de fitxes o material publicat o en línia, s'hi ofereixen també petits cursos acomodats a les necessitats dels usuaris, amb un format totalment flexible.
- c) *La formació a distància*, que cada dia ha anat adquirint més força, tant a través de cursos que parteixen de material escrit, com d'aquells altres que es realitzen a través d'espais virtuals. En aquests àmbits, la figura del professor ha estat substituïda per la del tutor, la persona que guia en l'aprenentatge, que indica les activitats que es faran i que té un contacte personal amb l'aprenent, encara que no sigui presencial.
- d) *L'espai virtual*, cada dia més estès, tant per a l'aprenentatge específic de llengua com per a moltes altres matèries. Fins i tot en aquests darrers casos, cal tenir en compte que la llengua escrita és el vehicle de comunicació i que, d'altra banda, la llengua en aquest mitjà té unes característiques específiques, per la qual cosa esdevé necessària la introducció de cursos bàsics per assegurar un bon funcionament comunicatiu i un bon aprenentatge de les matèries. A part d'aquest espai virtual, cal tenir en compte la presència cada dia més abundant de material d'aprenentatge en formats (CD o en línia directament) que faciliten una autonomia més gran de l'aprenent.

Conclusions

Els programes i els materials actuals per a la formació lingüística d'adults parteixen, en general, d'una renovació de perspectives que prové de la lingüística de text i de l'anàlisi del discurs, pel que fa al terreny lingüístic, i de les orientacions del Consell d'Europa, pel que fa als aspectes més didàctics i de formació de persones adultes. D'altra banda, en els darrers anys, les noves tecnologies han provocat un gran desenvolupament de materials específics i recursos disponibles en línia⁴.

L'enfocament prioritari ha estat el comunicatiu. Cal recordar que aquesta prioritització no és cap novetat, sinó que des dels inicis de la Direcció General de Política Lingüística i la creació del Gabinet de Didàctica, totes les accions desenvolupades (preparació de programes, formació de grups de treball, organització de seminaris i jornades, etc.) i en especial la iniciativa de la revista *Com ensenyar llengua als adults*

han contribuït a establir una formació continuada del professorat dins d'aquest marc i una posada al dia en qüestions de llengua i ensenyament, que en d'altres països s'estaven posant en marxa⁵.

En resum, la formació lingüística d'adults a Catalunya té molts anys d'experiència, però podem dir que la renovació pedagògica que representà en els primers moments (ja que fou en aquest àmbit on es començaren a introduir els mètodes comunicatius d'aprenentatge de llengües estrangeres, a partir dels primers materials elaborats i concretament del *Digui, digui*) continua i s'incrementa dia rere dia. És en aquest àmbit on han començat amb més força noves experiències d'educació a distància, on han proliferat els centres d'autoformació, on s'han experimentat noves formes d'aprenentatge com ara les tutories entre iguals, on s'ha introduït l'aprenentatge reflexiu i on ha anat creixent cada dia més un nou tipus de cursos que respon a les necessitats més actuals del món contemporani. Una renovació de continguts (centrats en la comunicació, en l'ús i en el text), un aprenentatge més autònom, una gestió de l'aula més dinàmica i una flexibilitat més gran en tots els aspectes serien alguns dels trets més sobresortints de la formació lingüística en un àmbit que no para de créixer i de renovar-se.

Notes

1. Agraïm a Montserrat Gimeno, cap del Gabinet de Didàctica de la Secretaria de Política Lingüística, l'ajuda i la informació prestada per a l'elaboració d'aquest article.

2. 07.08.2002. El decret 213/2002, d'1 d'agost, pel qual s'estableix l'ordenació curricular de la formació bàsica de les persones adultes, desenvolupa la formació bàsica de les persones adultes definida al títol tercer de la Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu, i en regula el currículum.

3. El decret 312/1997, de 9 de desembre, estableix l'ordenació curricular del primer nivell dels ensenyaments d'idiomes. En podeu trobar més informació a www.gencat.net/ense/dogc/ind_full.htm. A partir del decret, cada EOI elabora les seves programacions.

4. A la pàgina web <http://cultura.gencat.es/llengcat/aprencaat/recursos.htm> trobareu tot tipus de recursos, enllaços amb webs, bibliografia, etc.

5. En aquest sentit, cal destacar les aportacions lingüístiques o metodològiques que Isidor Mari, Joan Solà, John Mcdowell, Daniel Cassany, Josep M. Castellà i tants d'altres realitzaren en les planes d'aquesta revista.

Referències de l'autora

Glòria Bordons de Porrata-Doria. Universitat de Barcelona (Departament de Filologia Catalana). A/e: gbordons@ub.edu

Línia de treball: ensenyament de la literatura, poesia i educació, literatura catalana contemporània, literatura comparada.